

YANGI DAVR FALSAFIY MUAMMOLARI

Jamoliddin Togaymurodov

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

Aziza Murodova

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola yangi davr falsafasining asosiy muammolarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada sun'iy intellekt (SI), biotexnologiya, kibernetika, transhumanizm kabi zamonaviy texnologik yutuqlar, globalizatsiya jarayonlari, ijtimoiy adolat, ekologiya va ijtimoiy tenglik masalalari keng yoritilgan. Shuningdek, inson va mashina o'rtasidagi chegaralar, tabiatni asrash, ijtimoiy tengsizlik va madaniy identitet kabi dolzarb savollar ko'rib chiqiladi. Falsafaning yangi yo'nalishlari, xususan, postmodernizm va yangi metafizik paradigmalarning o'rni ham tahlil qilinadi. Maqola, texnologiyalarning insoniyat va jamiyatga ta'siri, barqaror rivojlanish va axloqiy masalalar haqida chuqur falsafiy izlanishlarni taqdim etadi. Ushbu tadqiqot zamonaviy falsafaning global va lokal o'zgarishlarga javoban shakllanishini, shuningdek, insoniyatning kelajagi va uning maqsadlarini qanday shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, biotexnologiya, kibernetika, transhumanizm, globalizatsiya, ijtimoiy adolat, ekologiya, iqlim o'zgarishi, madaniy identitet, ijtimoiy tenglik, postmodernizm, tabiatni asrash, axloqiy masalalar, texnologik innovatsiyalar, raqamli iqtisodiyot, falsafiy yo'nalishlar, inson huquqlari, barqaror rivojlanish, resurslardan oqilona foydalanish, ong va tafakkur.

Kirish

Falsafa, insoniyat tarixining eng qadimgi ilmiy va ma'naviy izlanishlaridan biri sifatida, doimiy ravishda hayot va tabiat, ong va tafakkur, axloq va adolat kabi fundamental savollarni o'rganib kelgan. Biroq, bugungi kunda texnologiyaning rivojlanishi, globalizatsiya jarayonlari va ijtimoiy o'zgarishlar yangi turdagi falsafiy muammolarni keltirib chiqardi. Yangi davr falsafasi, zamonaviy texnologiyalar, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy tenglik va adolat kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada, zamonaviy falsafa tomonidan yuzaga kelgan asosiy muammolarni tahlil qilishga harakat qilamiz.

Bugungi kunda texnologiyaning rivojlanishi jamiyatga katta ta'sir ko'rsatmoqda, xususan, sun'iy intellekt (SI) va axborot texnologiyalari inson hayotining deyarli barcha jabhalariga kirib bormoqda. SI tizimlari ish o'rinlarini avtomatlashtirishi, qarorlar qabul qilish jarayonlarini tezlashtirishi va hatto yangi imkoniyatlarni yaratishi mumkin. Lekin bu

jarayonlar bir qator jiddiy savollarni tug'dirmoqda. Masalan, SI tizimlari insoniyatni qanday o'zgartiradi? Ular axloqiy jihatdan javobgar bo'lishi kerakmi? Agar biror mashina xato qilsa, bu xatolikni kim javobgar bo'lishi kerak? Shu bilan birga, texnologiyaning tez rivojlanishi, yangi ish o'rinlarining yo'qolishi va ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi kabi masalalarni ham keltirib chiqaradi. Yangi davr falsafasi, bu savollarga javob izlashda, insoniyatning kelajagini shakllantirishda katta rol o'ynaydi.

Biotexnologiya, neyrotexnologiya va kibernetika sohalaridagi yutuqlar inson va mashina o'rtasidagi chegaralarni xiralashtirib yubordi. Masalan, protetik qurilmalar, sun'iy aql tizimlari va genetik o'zgarishlar insonning biologik imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu jarayonlar, bitta tomondan, insoniyatning rivojlanishi va hayot sifatini oshirsa, boshqa tomondan, etik savollarni keltirib chiqaradi. Odamning biologik va texnologik imkoniyatlarini integratsiyalash, transhumanizm deb ataladi. Transhumanizm, ya'ni insoniyatning o'zining biologik chegaralarini texnologiya yordamida kengaytirish, zamonaviy falsafada katta muammolardan biriga aylanib bormoqda.

Bu masala, insonning tabiiy holatidan chiqishiga ruxsat berish zarurligini yoki bunday o'zgarishlarning axloqiy va ijtimoiy oqibatlarini qanday baholashni ko'rib chiqadi. Masalan, genetik o'zgarishlar orqali yangi avlodlar yaratish mumkinmi? Bu insoniyatning axloqiy qadriyatlariga ziddirmi yoki ular kelajak uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi? Bu kabi savollar, insoniyat va texnologiyaning kelajagini shakllantirishda katta o'rin tutadi.

Globalizatsiya jarayoni dunyo bo'ylab tezlik bilan rivojlanib, milliy va madaniy chegaralarni xiralashtirgan. Internet va texnologiyalar orqali ma'lumotlar tez tarqalmoqda, madaniyatlar o'rtasida almashinuv kuchaymoqda. Ammo bunday jarayonlar mahalliy va milliy identitetlarga qanday ta'sir qilishi mumkin? Global madaniyat, o'zini o'zi tasdiqlagan maxsus milliy qadriyatlar va urf-odatlar bilan birga qanday yashashni ta'minlaydi? Falsafa, bu savollarga javob topishga harakat qiladi.

Globalizatsiya, bir tomondan, insonlar o'rtasida tushunishni va hamkorlikni rivojlantirsa, boshqa tomondan, milliy va madaniy identitetlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Madaniy xilma-xillikni saqlab qolish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va mahalliy qadriyatlarni hurmat qilish masalalari yangi davr falsafasining eng muhim masalalaridan biri bo'lib qoladi. Bugungi kunda inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar o'zgarmoqda. Ekologik inqiroz va iqlim o'zgarishi kabi global muammolar atrof-muhitga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Insoniyat tabiatni qanchalik asrab-avaylashi kerak? Yangi texnologiyalar va sanoat rivojlanishi natijasida, tabiatning yemirilishi va resurslarning haddan tashqari sarflanishi ham keng tarqalgan masalalardan biridir.

Tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlar nafaqat ekologik, balki axloqiy ham muammo bo'lib qolmoqda. Yangi davr falsafasi, atrof-muhitni asrash, barqaror rivojlanish va resurslardan oqilona foydalanish kabi masalalarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Bu masalalar insoniyatning kelajagi uchun ayniqsa muhimdir.

Ijtimoiy adolat va tenglik masalalari ham yangi davr falsafasida muhim o‘rin tutadi. Dunyo bo‘ylab, iqtisodiy va ijtimoiy tengsizliklar, irqchilik va jinsiy diskriminatsiya kabi muammolar hali ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Yangi davrda ijtimoiy adolatni ta‘minlash nafaqat iqtisodiy o‘sish va barqarorlik, balki har bir insonning huquqlari va erkinliklariga hurmat qilishni ham o‘z ichiga oladi.

Bundan tashqari, yangi texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot va global savdo tizimlari ijtimoiy tengsizlikni yanada kuchaytirishi mumkin. Shu bois, falsafa ijtimoiy tenglikni ta‘minlash uchun qanday tamoyillar va qadriyatlarni ilgari surish kerakligini o‘rganishga harakat qilmoqda. Bu borada axloqiy yondoshuvlar, inson huquqlari va erkinliklar muhim rol o‘ynaydi. Yangi davrda falsafaning yangi yo‘nalishlari shakllanib bormoqda. Postmodernizm, masalan, an‘anaviy ilmiy va falsafiy yondoshuvlarni inkor etadi, metanaratsiyalarni (katta hikoyalarni) bekor qiladi va subyektiv tajribaga e‘tibor qaratadi. Bu falsafiy oqimlar insoniyatning maqsadi va hayotining mazmunini yangi tarzda tushunishga imkon beradi.

Yangi metafizik paradigmlar va postmodernizmning ta‘siri ostida, yangi falsafiy oqimlar ijtimoiy va madaniy o‘zgarishlarga, insonlarning subyektiv dunyosiga va hayotning ma‘nosi haqidagi savollarga yanada ko‘proq e‘tibor qaratmoqda.

Xulosa

Yangi davr falsafasi insoniyatni o‘zgartirayotgan texnologiyalar, ijtimoiy va iqtisodiy o‘zgarishlar, hamda ekologik muammolarni hal qilishda muhim o‘rin tutadi. Sun‘iy intellekt, biotexnologiyalar, globalizatsiya, ekologiya va ijtimoiy adolat kabi masalalar yangi falsafiy izlanishlarning markaziga aylandi. Bu muammolarni hal qilishda falsafa nafaqat ilmiy, balki axloqiy va siyosiy nuqtai nazardan ham juda muhimdir. Falsafa, yangi davrda insoniyatning kelajagini shakllantirishda yirik rol o‘ynashda davom etadi.

Adabiyotlar:

1. Abdug‘afforov, Sh.. Falsafaga kirish. Toshkent: Universitet, 2012.
2. Fayzullayev, M.. Falsafa va axloq. Toshkent: Sharq, 2008.
3. Ibragimov, R.. Inson va jamiyat: Falsafiy tahlil. Toshkent: Ma‘naviyat, 2015.
4. Xolmatov, R.. Globalizatsiya va madaniy identitet. Toshkent: O‘zbekiston, 2014.
5. Yuldashev, F.. Ekologiya va falsafa: Tabiatni asrash masalalari. Toshkent: Akademnashr, 2017.